

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: *K. L.*

Cím: **PEST-BUDAI séták**

Egy. Dp. 150 éves terv, *1954. I. 13.*

(Hely)

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Osztályozás

Tárgy: *725-091*

Hely:

Idő:

"1954"

Személy:

Helyszám:

A Hild János pesti építész térkép-vázlata, amelyen először egyenesítették ki a girbe-gurba pesti utcákat, s gondolták végig a szabályos újváros (Lipótváros) alaprajzát. Egy évre rá — 1805-ben — terjesztette fel a nádor, Pest-Buda protektora Bécs felé, költségvetés kíséretében, az udvarnak. 1808-ban „városszépítő bizottmány” alakult kevés anyagi támaszsal, egyes királyi juttatásokban bizva, de főleg abban, hogy „a bekövetkező évek viszonyaitól függően” tudják majd sorra venni a legégetőbb feladatokat. Igazi városi jellegét szerettek volna adni a sokban bizony középkori, nagy falunak.

Sokat mondanak ezek a tervek az akkori Pest külső kőperőről is, a viszonyokról is. Kiválasztottam közülük a legjellemzőbbeket.

El kell takarítani

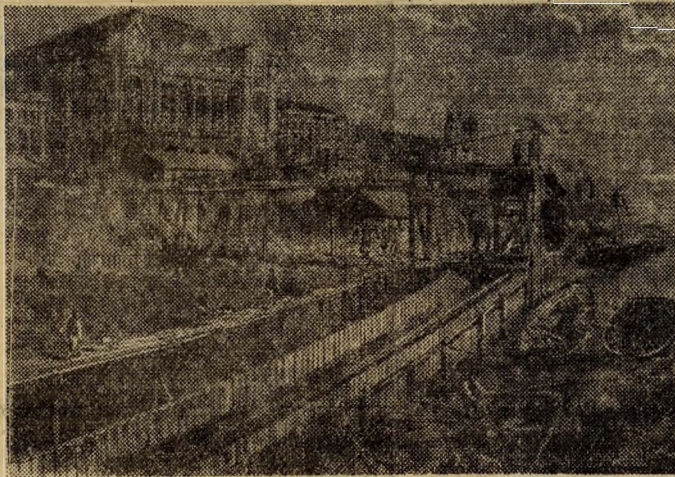
a belvárost övező várfalakat, bástyákat a felső, azaz váci vagy bécsi kaput (a Váci-utca végéről), az egri vagy hatvani kaput (a Kossuth Lajos-utca és Múzeum-körút sarkáról), a kecskeméti (a Kecskeméti-utca és Kálvin-tér sarkáról). Nem volt meg már akkor a belgrádi kapu a Váci-utca alsó végében, s a vízi kapu a Sörház-utca dunaparti torkolatában csak napéval volt „kapu” (az utca másik vége egyébként a városi sörfőzdéhez torkollott, amelynek helyén ma az „újvárosháza” van a Váci-utcaiban, a nagy tanácsteremmel.) El kell tüntetni a „gránátos utcában” lévő „kórkatonák házak” udvara végéből a reti-

radokat, mert elcsúfítják az „országút” (mai Tanács-körút) szegélyét. A legforgalmasabb utcákból ki kell lakoltatni a kovácsműhelyeket: ilyen zavarja például a szervita atyák áhíthatát is. A vágóhidak is kerüljenek ki a belvárosból (vágóhid volt például a mai Belgrád-rakparton) kitelepítendő a fűvészkert (a Kossuth Lajos-, Egyetem-, Reáltanoda-, Széputca négyszögéből). Elkerült előbb a Múzeum-körútra, s amikor kellett a telek az egyetemnek, kivitték a külső Üllői-útra, a Festetich-birtokra. (A kis Nemecek már itt kapott tudógyulladást, amikor nyakig ült a tóban a vizinövények közt.)

Meg kell kérni a királyt, hogy a dísztelen só- és dohányraktárakat elvitethessék az újváros szívéből, a híd szomszédságából. (Ezután pár évvel épültek Ulman raktárai a Margitszigettel szemben a Dunaparton, mert hogy ő kapta meg a királyi dohánymonopólium bérletét, amellyel hatalmas vagyont alapját vetette meg a család.) A Gabonapiacról — a Ferenciek tere és Kuria-utca sarkán volt Kuria mögül — el kell távolítani a hőhértőket emelvényestül, a halpiacról a pellengért.

Tovább kell ültetni

az Üllői-úton a fasort — s Kosztolányi megírta száz év



A köpart építése az új Vigadó előtt — 1866.

mulva versét „az Üllői-úti fákról”. Ahol a 2-es villamos a Szabadság-híd előtti aluljáróból a Boráros-tér irányából felkapaszkodva balra vesz kis kanyart, volt egy tó, kijáratát a Dunára: ide vonultatták be télire a jég elől a vizimalmok. Ezt a „molnárok tavát” ki kell kotorni, olvasom a tervben. S ki kell kövezni a Dunapartot — a majdani Lánchíd és Erzsébet-híd közt — amire félévszázad mulva tényleg sor került: kiszélesült vele a part és helyet adott a régi Dunasor előtt egy új házsornak, a rom-

ma lőtt Dunapalotától a Carlton Szállodáig.

Sürgős a csatornázás, szabályozandó a Kis Rákospatak.

Ez Pest „zöldövé” talán egy hajdani holt Dunaágon folyt végig. Ma terek, kertek jelzik, ugyanis az útját, nyilván, mert itt elég nedvesség szivárgott a fák gyökeréhez a homok alatt. Eredt a patak az Angyal-föld akkor még mocsaras határában, érintette a Lehel-téri árnyas temetőt, amely sétahely is volt, s legelője néha a környékbeli parasztok betévedt tehenének. A Hunyadi- és Al-

mássy-tér, külső Dohány-utca, Blaha Lujza- és Gutenberg-tér, a Mária-utcai klinikák kertje jelzi tovább az útját, s a Rákos-utca neve (az Iparművészeti Múzeum keleti oldalában a Bakáts-tér), végül a Boráros-térnél ömlött a Dunába. Utján apró hidacsok, néha házak alatt folyt, s idővel eltűnt az utcaburkolat alatt.

„A városháza megérett rá, hogy lebontsák” — olvassuk. Hivatalait a szomszédos piaristaházba kell átvinni, a piaristák kapják meg a szerviták közeli egyholdas telkét (a Városház-, Parisi- és Váci-utca közt), de az ápolatlan gazdasági udvarból a város közteret nyit a mai központi városháza — akkor a „kórkatonák házak” elébe. A szerviták átköltöztek a Lipótvárosba.

Ebbe a tervbe

beletör a városszépítő bizottmány bicsekája, a kölcsönös csere nem történt meg. Pedig a szerviták miatt is szorgalmazta a bizottmány, hogy „sürgősen építtessék” templom a Lipótvárosnak és a Ferencvárosnak.

Es építtessék még sürgősebben kényszerítő dologház a sok „magányosan, munkátlan ténfergő” férfi, asszony, gye-

rek megjavítása céljából, hogy a kényszermunka „elveggye példájuk követőinek kedvét a csavargástól”. Bécsben, Linzben, Prágában — hivatkozik rá a javaslattevő — az ilyeneket már közhasznú munkára fogják hasonló intézmények egyes vállalkozók bérletében.

Kikből tevődtek össze nálunk akkor a „nem kívánatos ténfergők”? Korántsem azokra gondolt a terv, akiknek tétlen is megélhetést biztosítottak birtokaik, s „a város ezer módon könnyítette művésztel agyonütni az időt”. Gondolt ellenben többek közt azokra a legényekre, akik idevetődtek menekvésükben az életfogytig, vagy legjobb esetben 10–12 évig tartó katonáskodás, a botlás, úriszék elől. „Gondolt az adókkal, robottal telkükből kiforgatott jobbágycsaládokra, amelyek az 1816–17-es évben, a sorozatos szűk esztendő után az éhhalál elől mentek világgá. Fellázadt falvak a tömeges kivégzés elől bújdosnak el, s Pest-Budába is éppen úgy elvetődhettek, mint egyéb városokba.

E javaslatához még két panasza fűzi a terv igen tisztelt ismertetője: legalább a belvárosi háziurak sürgősen kövessék pozsonyi kollégáik példáját és szereltessenek esőcsatornát az ereszekre, mert kellemtelen, hogy folyton az ember nyakába csurog az eső és hólé; legyen továbbá tilos a házak előtt, az utcán hasogatni a tűzifát. Mégiscsak tűrhetetlen, hogy kiverik az ember szemét az elugró hasábok.

K. L.